

POLITYKA

Beata Bochorodycz

OKINAWA – GEOGRAFICZNE I POLITYCZNE PERYFERIE JAPONII¹

Japonia jawi się wielu ludziom na świecie jako kraj wysokorozwiniętej techniki i wysublimowanej kultury. Wiele osób z podziwem odnosi się również do „cudu gospodarczego”, który dokonał się tam w ciągu zaledwie dwóch dekad lat 50. i 60. XX w. Tak postrzegana Japonia to kraj homogeniczny pod względem politycznym, kulturowym i językowym. Nic zresztą dziwnego, gdyż taką właśnie wizję usilnie lansowały do niedawna same władze Japonii. W raporcie dotyczącym Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (International Covenant on Civil and Political Rights) z 1980 r. rząd japoński twierdził, że nie istnieją w ich kraju mniejszości etniczne². Jeszcze w sierpniu 1986 r. ówczesny premier Nakasone Yasuhiro (1982–87) konstataował, że u podstaw gospodarczego sukcesu Japonii leży etniczna homogeniczność państwa (*tan'itsu minzoku kokka*).

W chwili obecnej oficjalnie nie zaprzecza się już istnieniu mniejszości narodowych Koreańczyków i Chińczyków (w większości sprowadzonych na przymusowe roboty podczas Wojny na Pacyfiku³), rdzennej ludności wysp japońskich zamieszku-

¹ W tekście i przypisach autorka stosuje przy podawaniu nazwisk Japończyków konwencję japońską: najpierw nazwisko, potem imię.

² Raport ten został przedłożony w związku z ratyfikacją przez Japonię rok wcześniej, w 1979 r., Międzynarodowej Karty Praw Człowieka (International Bill of Human Rights, 1966).

³ Zgodnie z historiografią japońską termin „Wojna na Pacyfiku” (*Taiheiyo sensō*) odnosi się w niniejszej pracy do operacji wojskowych w rejonie Azji i Pacyfiku, które rozpoczęły się od japońskiego ataku na Pearl Harbor 7 grudnia 1941 r. (8 grudnia w Japonii), a zakończyły kapitulacją Japonii 15 sierpnia 1945 r. Natomiast termin „Druga Wojna Światowa” odnosi się do operacji wojskowych, które prowadzono w Europie i Afryce Północnej pomiędzy 1 września 1939 r. a 9 maja 1945 r. W Polsce używa się również sformułowania „Wojna w Azji i Pacyfiku” w odniesieniu do pierwszego terminu, co zapewne bliższe jest rzeczywistej lokalizacji owych wydarzeń, nie oddaje ono jednak znaczenia japońskiej nazwy.

jących obecnie północną wyspę Hokkaido – Ainów⁴, tubylczej ludności archipelagu Riukiu (obecnie prefektura Okinawa) czy kasty Burakuminów.⁵ O ile jednak aspekty kulturowe, dotyczące na przykład języka czy obyczajów danej grupy traktowane są jako regionalny koloryt nie odbiegający „innością” od „inności” pozostałych obszarów Japonii, o tyle problemy polityczne są przez władze centralne w Tokio poruszane raczej niechętnie. Można powiedzieć, że problemy te stanowią „zakulisową” (*ura*) część polityki japońskiego rządu, którą publicznie (*omote*) rzadko się eksponuje. Prefektura Okinawa dostarcza w tym względzie wielu znaczących przykładów. Na „problem” grupy etnicznej nałożyło się tam jeszcze kilka innych, wśród których najistotniejsze dotyczą amerykańskich baz wojskowych. Władze Japonii eufemistycznie określają je zbiorowo jako „problem Okinawy” (*Okinawa mondai*). Zanim jednak przejdziemy do omówienia sedna tego problemu, należałoby dodać kilka słów celem wyjaśnienia geograficzno-kulturowej specyfiki Okinawy oraz jej historycznych związków z Japonią.

1. Geograficzno-kulturowa specyfika Okinawy

Prefektura Okinawa, historycznie Riukiu, usytuowana jest na południowo-zachodnich obrzeżach Japonii i jako jedyna nie leży na żadnej z czterech głównych wysp: Honsiu, Kiusiu, Shikoku i Hokkaido. Jako jedyna również usytuowana jest całkowicie w strefie klimatu podzwrotnikowego, co sprawiło, że postrzegana jest obecnie przez Japończyków jako „tropikalny kurort” ich kraju. W skład Okinawy wchodzi 160 wysp, spośród których 49 jest zamieszkałych. Rozciąga się ona ponad 880 kilometrów ze wschodu na zachód oraz ponad 650 kilometrów z południa na północ, lecz znaczna jej część to obszary Morza Wschodniochińskiego. Powierzchnia lądowa wynosi 2 274 km², co stawia Okinawę na 44 miejscu wśród 47 prefektur Japonii, co z kolei stanowi około 0,6% całej powierzchni kraju (377 915 km²)⁶. Jest to fakt o tyle istotny, że często bywa przytaczany przez przeciwników amerykańskich baz wojskowych, z których ok. 75%, co właśnie omawiane jest poniżej, znajduje się

⁴ Formalnie rząd Japonii nie uznaje jednak ani Ainów ani Riukiuńczyków za ludność rdzenną (*senjū minzoku*), nie ratyfikował również międzynarodowej Konwencji 169 dot. rdzennej i plemiennej ludności w niepodległych państwach (Convention 169, Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries).

⁵ Burakumin (od jap. *buraku* „osada” i *min* „ludzie”, „obywatele”) to potomkowie osób, które należały do najniższej kasty nieczystych w czasach feudalnych, tzw. *eta*. Ludzie ci parali się pracami związanymi ze „śmiercią” lub rytualną nieczystością, a więc grabarze, garbarze, kaci, etc. Mieszkali oni przeważnie w wyznaczonych osadach. Prawnie zostali wyzwoleni w 1871 r. wraz ze zniesieniem dziedzicznych klas społecznych w Japonii, ale uprzedzenie i dyskryminacja społeczna trwają do dziś.

⁶ Dane statystyczne dot. Japonii i prefektury Okinawa, jeżeli nie podano inaczej, zaczerpnięto ze stron Biura Statystycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Komunikacji (Sōmushō): <http://www.stat.go.jp> oraz urzędu prefektury: <http://www.pref.okinawa.jp/toukeika/> (14.08.2007).

na terenie tej prefektury. Ludność Okinawy wynosi 1.371.437 (2007), czyli około 1,07% populacji Japonii (12.776.4000), a gęstość zaludnienia sięga aż 603 osób na km², plasując ją tym samym na dziewiątym miejscu wśród prefektur, przy średniej krajowej 338 osób na km². Większość mieszkańców (ponad 80%) zamieszkuje centralną i południową część głównej wyspy, Okinawa, gdzie znajduje się również wiele amerykańskich baz wojskowych. Inne duże wyspy to: Ishigaki, Miyako, Iriomote i Kume. Do prefektury należą także sporne z Chinami wyspy Senkaku (chiń. Diaoyutai)⁷. Stolica prefektury, Naha (314.000 ludn.) leży w promieniu tysiąca kilometrów od takich miast, jak Fukuoka na wyspie Kiusiu, Szanghaj i Tajpei oraz w promieniu 2 tysięcy kilometrów od takich metropolii, jak Tokio, Seul, Pekin, Hongkong, Manila, a także Pyongyang (Phenian).

Takie położenie Okinawy w znacznym stopniu przyczyniło się do ukształtowania na wyspach archipelagu specyficznej kultury, będącej mieszanką elementów zarówno cywilizacji japońskiej i chińskiej, jak również kultur regionu Azji Południowo-Wschodniej. Niecałe 150 lat istnienia prefektury w ramach struktur państwa japońskiego nie było jednak w stanie zatrzeć różnic pomiędzy Japonią „właściwą” a Okinawą, która dla wielu Japończyków ciągle wydaje się „krajem egzotycznym”.

Okinawa szczyci się odmiennymi tradycjami, odrębną literaturą, muzyką, tańcem, architekturą, religią, jak również sposobem myślenia i stylem życia⁸. O silnych wpływach kultury chińskiej wyraźnie świadczy architektura zamku królewskiego Shuri w Naha, czy też olbrzymie grobowce w kształcie skorupy żółwia (*kamekōbaka*), których architektonicznej genezy należy szukać w chińskiej prowincji Fujian. Tradycja zdobienia domów lub bram wejściowych figurkami lwów *shiisā* również przybyła z kontynentu. Do chwili obecnej mieszkańcy Okinawy obchodzą chiński nowy rok, który przypada na koniec stycznia lub pierwszą połowę lutego. Obchodzone jest również chińskie święto zmarłych *shiimii* (chiń. *qingming*), głównie na największej wyspie Okinawa, podczas którego bliżsi i dalsi krewni zbierają się na grobach rodzinnych, gdzie urządają przyjęcia z jedzeniem, tańcami i śpiewem.

Inaczej niż w Japonii, gdzie dominuje buddyzm i shintoizm, na Okinawie wykształciły się odrębne wierzenia, których cechą charakterystyczną jest oddawanie czci duchowi żeńskiemu (po riukiuańsku: *seji*). W tradycyjnych obrzędach religijnych wspólnoty główne funkcje pełnią kobiety kapłanki *norō*, zwane też *negami*. Za czasów panowania króla Shō Shina (1465–1526), kiedy religia ta została zinstytucjonalizowana, najwyższą kapłanką *kikoe ōkimi* albo *onari kami* była zazwyczaj siostra, żona, matka albo babka króla. Na Okinawie popularny jest także szamanizm, w którym naczelne funkcje również pełnią kobiety, szamanki *yuta* (zwane *kakarya* na wyspie Miyako, zaś *nigaipii* lub *kanpitu* na wyspie Yaeyama). Mieszkańcy wysp

⁷ Na temat wysp Senkaku oraz toczącego się o nie konfliktu patrz: Edward Halizak, *Regionalny kompleks bezpieczeństwa Azji Północno-Wschodniej*, Scholar, Warszawa 2004, s. 67–69.

⁸ Na temat kultury, religii, literatury, architektury Okinawy, patrz: Henshū Inkaei (ed.), *Okinawa o shiru jiten* [Kompilacja wiedzy o Okinawie], Nichigai Asoshietsu, Tokio 2000.

odwiedzają szamanki, aby prosić o zdrowie i pomyślność rodziny, a także o pośrednictwo w kontaktach z duchami przodków lub szukać rozwiązania trudnych problemów. Szamanki *yuta* różnią się od kapłanek *noro* tym, że nigdy nie należały do zorganizowanej religii.

Mieszkańcy wysp Riukiu posługiwali się pierwotnie językiem, który choć spokrewniony z japońskim, dla mieszkańców czterech głównych wysp był i pozostaje całkowicie niezrozumiały⁹. W dialekcie tym zapisane są pieśni *omoro*, skompilowane w XVI i XVII w. w znanej antologii *Omorō sōshi*. *Omorō* to pieśni ludowe, które opowiadają o najwcześniejszych dziejach Riukiu i które stanowią najstarszą rodzimą formę literacką pochodzącą z XII w. Z Okinawy wywodzi się poezja *ryūka* (*ryū* pochodzi od nazwy wysp Ryūkyū, spolszczone Riukiu, *ka* oznacza zaś wiersz lub pieśń). Jest to czterowersowa pieśń licząca 30 sylab (8–8–8–6), której często wtóruje trzystrunowy instrument *sanshin*, przypominający bandžo. Instrument ten przybył na wyspy Riukiu z Chin, a dopiero potem dotarł do Japonii, gdzie znany jest jako *shamisen*. Istnieje na Okinawie również dramat sceniczny *kumiodori*, który wykształcił się na początku XVIII w., posiadający wiele cech wspólnych z japońskim dramatem *nō*. Współczesna literatura Okinawy, podobnie jak język mówiony, jest pisana w standardowym języku japońskim, chociaż pisarze chętnie sięgają po dialekt riukiuński, który nadaje jej swoistego kolorytu¹⁰.

Na Okinawie powstały również rodzime formy muzyczne, których melodyka zasadniczo różni się od muzyki japońskiej. Ulubionym instrumentem wielu twórców i wykonawców muzyki ludowej i współczesnej jest wspomniany powyżej trzystrunowy *sanshin*. Nieodrodnie towarzyszy on wszelkiego rodzaju spotkaniom towarzyskim, zarówno prywatnym jak i oficjalnym. W latach 90. współczesna kultura okinawska, w tym również muzyka, przeżyła swoistego rodzaju renesans na terenie całej Japonii. Wielu wykonawców muzyki pop chętnie sięgało po okinawiańskie motywy muzyki ludowej. Wielką popularnością cieszą się wykonawcy z Okinawy (Kina Shōkichi – obecnie poseł Izby Radców, Chitose Hajime) czy gwiazdy japońskiej muzyki popularnej, tzw. J-pop (Amuro Namie, Da Pump, Speed, Begin, Max).

Okinawiańczyków charakteryzuje silne poczucie tożsamości regionalnej¹¹. O Japonii „właściwej”, czyli o czterech głównych wyspach, mówi się na Okinawie *hontō*

⁹ Miało to dla mieszkańców fatalne konsekwencje w czasie Wojny na Pacyfiku, ponieważ nie rozumiejąc lokalnego dialektu żołnierze armii cesarskiej traktowali mówiącą nim ludność cywilną jak szpiegów, często karząc ich za to śmiercią. Tamże, s. 30–31. Zob. też: Ōta Masahide, *Essays on Okinawa problems*, Yui Shuppan, Gushikawa 2000, s. 57–64.

¹⁰ Wśród znanych w całej Japonii twórców okinawskich uhonorowanych prestiżową nagrodą literacką im. Akutagawy znajdują się Ōshiro Tatsuhiko, Higashi Mineo, Matayoshi Eiki i Medoruma Shun czy Chinen Seishin, uhonorowany nagrodą teatralną im. Kishidy.

¹¹ Należy podkreślić, że Okinawa wewnętrznie też jest zróżnicowana na wiele kręgów kulturowych i językowych (Yaeyama, Miyako, Iriomote itp.). Omawiana w tym artykule „kultura” i „historia” odnosi się głównie do największej wyspy Okinawa. Na temat złożonego problemu tożsamości Okinawiań-

(dosł. właściwa albo prawdziwa wyspa/wyspy), o jej mieszkańcach – *Yamatonchu*, siebie samych zaś mieszkańcy Okinawy określają jako *Uchinānchu*. *Uchinānchu* znani są ze swej otwartości, gościnności i towarzyskości. Daje temu wyraz znane przysłowie *ichariba chōdē*, które oznacza: „nawet po jednym spotkaniu jesteśmy jak bracia”. Wyspiarska otwartość, pogoda ducha oraz zamiłowanie do zabawy i tańca zasadniczo odróżniają Okinawiańczyków od ich północnych ziomków, których charakteryzują stonowane manieri i dystans.

2. Od Królestwa Riukiu do prefektury Okinawa

Okinawa, a właściwie Riukiu, jako jedyny region Japonii wykształciła niezależną od Japonii „właściwej” formę państwowości. Jej początki sięgają XII w., kiedy na największej wyspie archipelagu, Okinawie, wyłoniła się klasa lokalnych władców *aji*¹². Proces konsolidacji władzy przez trzy najpotężniejsze rody doprowadził do powstania królestw Nanzan, Chūzan i Hokuzan (czyli Południowej, Środkowej i Północnej Góry). Na początku XV w. władca Chūzan ze stolicą w Shuri (obecnie w stolicy prefektury, Naha) podporządkował sobie dwa pozostałe królestwa.

Okres największej świetności Riukiu przypada na lata panowania króla Shō Shina (1477–1526). Zakończył on proces jednoczenia kraju (włączył pozostałe wyspy archipelagu), stworzył sprawnie działający aparat administracji centralnej, jak również przyczynił się do dalszego rozwoju handlu zamorskiego. Handel ten zaczął kwitnąć już w XIV w., co w dużej mierze było rezultatem oficjalnego uznania cesarza chińskiego za suzerena w 1372 r., w zamian za co Riukiu – podobnie jak Korea, Annam czy Tybet – uzyskało prawo handlu z Chinami. Zwierzchnictwo Chin miało charakter czysto symboliczny. Przynależność do sinocentrycznego systemu trybutarnego pozwoliła jednak na handel nie tylko z Chinami, ale otworzyła również drzwi do wielu innych portów Azji. Riukiuańskie statki zapuszczały się aż w okolice Wietnamu, Syjamu, Filipin i Malakki, stając się ważnymi pośrednikami handlowymi między tamtymi obszarami a Japonią, Koreą czy Chinami.

Królestwo Riukiu straciło niepodległość w 1609 r. wraz z najazdem japońskiego władcy feudalnego Shimazu z Satsumy (dzisiejsza prefektura Kagoshima na Kiusiu). Jak tłumaczono, była to kara za odmowę pomocy w wyprawie wojennej przeciwko Korei, którą poprowadził ówczesny przywódca wojskowy Japonii, Toyotomi Hideyoshi (1536–1598). Reprezentowana przez Satsumę Japonia nie zaanektowała jednak bezpośrednio królestwa, a nawet uznała jego relacje wasalne z Chinami. Na-

czyków zob. np. Richard Siddle, *Return to Uchinā: The policies of identity in contemporary Okinawa*, w: Glenn D. Hook, Richard Siddle (ed.), *Japan and Okinawa: Structure and subjectivity*, Routledge-Curzon, London and New York 2003, s. 133–147.

¹² Dokładną historię wysp Riukiu przedstawia monografia Georga H. Kerra *Okinawa: The history of an island people*, Revised edition, Tuttle Publishing, Tokio 2004.

łożyła jednak na Riukiu wysokie podatki oraz przejęła dużą część zysków czerpanych z zamorskiego handlu.

Okres tzw. „podwójnej zależności” wasalnej zakończył się wraz z wcieleniem królestwa Riukiu do Japonii w 1879 r. Japonia wysłała w tym celu na Okinawę oddział wojska i policji, które zajęły zamek Shuri i proklamowały ustanowienie prefektury Okinawa. Protesty Chin niewiele dały, a przegrana tego kraju w wojnie chińsko-japońskiej (1894–95) ostatecznie przesądziła o statusie prawnym archipelagu na korzyść Japonii. W pierwszych latach po aneksji rząd Meiji rozpoczął aktywną politykę asymilacji i japonizacji Okinawy, która w historiografii okinawskiej określana jest jako „czystka Riukiu” (*Ryūkyū shobun*). Wszelkie różnice kulturowe, językowe i obyczajowe zamierzano zniwelować¹³. Zabroniono m.in. używania lokalnego dialektu riukiuńskiego w miejscach publicznych, a za nieprzestrzeganie tego zakazu, na przykład w szkołach, zakładano uczniom na szyję specjalne karne tabliczki. „Homogeniczność” z Japonią „właściwą” miała na celu zaszczerpienie w miejscowej ludności poczucia lojalności w stosunku do cesarza i nowotworzonego państwa narodowego Japonii. Z drugiej strony polityka ta wpłynęła również na ukształtowanie się etnicznego kompleksu niższości u Okinawiańczyków, jak również poczucia, że są oni dyskryminowani przez władze centralne Japonii. Późniejsza polityka Tokio jeszcze bardziej to przeświadczenie pogłębiła.

W 1879 r. Okinawa stała się więc *de facto* częścią Japonii, ale pod wieloma względami była traktowana jak kolonia, a nie jako integralna część świętej ziemi cesarskiej (*kyōdo*)¹⁴. Niejako logiczną konsekwencją takiej postawy była decyzja rządu japońskiego pod koniec Wojny na Pacyfiku, aby linię obrony przed zbliżającymi się wojskami amerykańskimi utworzyć właśnie na Okinawie¹⁵. W bitwie o Okinawę, która trwała ponad trzy miesiące, od 1 kwietnia do 23 czerwca 1945¹⁶, poległo około 100 tys. japońskich i 14 tys. amerykańskich żołnierzy oraz prawie jedna trzecia ludności cywilnej (110–150 tys.)¹⁷. Wśród cywilów wielu zginęło śmiercią samobójczą, wy-

¹³ W procesie „japonizacji” Okinawy uczestniczyli również przedstawiciele miejscowej elity intelektualnej tacy, jak Ōta Chōfu, Moromizato Chōkō czy później Iha Fuyū, rozwijając tzw. teorię wspólnego pochodzenia Japończyków i Okinawiańczyków (*nichiryū dōsoron*). W procesie tym upatrywali oni szansy na modernizację Okinawy. *Okinawa o shiru jiten...*, s. 153–156.

¹⁴ Ōta M., *Essays...*, s. 46.

¹⁵ Na temat bitwy o Okinawę zob.: Stanisław Pawlak, *Okinawa*, MON, Warszawa 1971; Antoni Wolny, *Okinawa 1945*, wyd. II, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa 2004.

¹⁶ Bombardowanie wyspy Okinawa rozpoczęło się 23 marca 1945 r. Trzy dni później pierwsze oddziały wojsk amerykańskich wylądowały na wyspach Kerama, a 1 kwietnia na wyspie Okinawa. Zgromadzenie prefektury Okinawa uchwaliło dzień 23 czerwca, czyli dzień zakończenia bitwy o Okinawę, oficjalnym świętem prefektury. Tzw. Dzień Pamięci Wszystkich Poległych w Bitwie o Okinawę (*Irei no hi*) jest jednym z najważniejszych obchodzonych w prefekturze świąt.

¹⁷ Różne źródła podają różne dane. Por.: Ōta M., *Essays...*, s. 7, 82; *Okinawa o shiru jiten...*, s. 26–27, 34–35; Wolny, *Okinawa...*, s. 179.

muszoną przez żołnierzy armii cesarskiej lub bezpośrednio z ich ręki. Nawet obecnie powyższe fakty są mało znane lub negowane poza granicami prefektury¹⁸.

Zaraz po zakończeniu Wojny na Pacyfiku Cesarz Shōwa¹⁹, w tzw. „cesarskiej wiadomości”²⁰ potajemnie wyraził zgodę na oddzielenie Okinawy od Japonii oraz długoterminowe wykorzystanie wysp pod amerykańskie bazy wojskowe. Wiadomość ta, ujawniona dopiero wiele lat po zakończeniu wojny, wstrząsnęła społeczeństwem okinawskim. Widziano w niej „kolejny dowód” traktowania Okinawczyków jako obywateli drugiej kategorii. W rezultacie archipelag Riukiu znalazł się pod okupacją amerykańską, która trwała do 15 maja 1972 r.²¹, podczas gdy Japonia „właściwa” odzyskała niepodległość dwadzieścia lat wcześniej, 28 kwietnia 1952 r.

W pierwszych latach po zakończeniu wojny Amerykanie, zajęci odbudową czterech głównych wysp Japonii, nie zajmowali się specjalnie Okinawą. Sytuacja zmieniła się diametralnie, gdy w Chinach w październiku 1949 r. komuniści ogłosili powstanie Chińskiej Republiki Ludowej. W dodatku, w sierpniu tego samego roku Związek Radziecki przeprowadził pierwszy udany test z bronią nuklearną, a w czerwcu 1950 r. na półwyspie Koreańskim wybuchła wojna między komunistyczną Północą i okupowanym przez siły alianckie Południem²². Zagrożenie zalewem komunizmu w Azji wydało się bardzo realne. Ze względu na strategiczne położenie wysp archipelagu Riukiu, rząd amerykański postanowił, że staną się one „bastionem obronnym przeciw komunizmowi” w Azji. Budowa pierwszych baz wojskowych rozpoczęła się w 1950 r. Prace nabrały przyspieszenia dopiero jednak po podpisaniu Traktatu Poko-

¹⁸ Co jakiś czas dochodzi do starć między Okinawą a Tokio w sprawie grupowych samobójstw (*shūdan jiketsu*), wymuszanych przez armię cesarską, czemu władze centralne zaprzeczają. 22 czerwca i ponownie 11 lipca 2007 r., sejmik prefektury jednogłośnie przyjął kolejne protesty do rządu w tej sprawie. *Ryūkyū Shimpō*, 11 lipca 2007.

¹⁹ Cesarz Shōwa (lata pan.: 1926–1989) jest znany poza granicami Japonii jako Hirohito. Jest to jego imię, lecz sami Japończycy nigdy go nie używają. Mówiąc o cesarzu, w Japonii zwykle używa się prostego określenia „Cesarz” (*Tennō*) albo zwrotu „Jego Cesarska Wysokość” (*Tennō Heika*). Shōwa (dosłownie Oświecony Pokój) natomiast – to nazwa ery, w której panował, jak również jego pośmiertne imię. Od okresu Meiji (1868–1912), inaczej niż w Chinach skąd wywodzi się ta tradycja, nazwa ery, ogłaszana w momencie intronizacji nowego cesarza, staje się także jego imieniem pośmiertnym. Obecny okres panowania Cesarza Akihito (intron. w 1989 r.) nosi nazwę Heisei (Powszechny Pokój), a np. rok 2007 to 19 rok ery Heisei.

²⁰ We wrześniu 1947 r. Cesarz Shōwa, poprzez swojego zaufanego posłannika Terasakiego Hidenori przesłał poufną wiadomość do Williama Sebald, politycznego doradcy generała Douglasa MacArthura, dowódcy wojsk alianckich w Japonii oraz do George’a Marshalla, amerykańskiego Sekretarza Stanu. Cesarz informował, że „ma nadzieję, iż Stany Zjednoczone będą kontynuować okupację Okinawy i innych wysp Riukiu”. Cyt. w Ōta M., *Essays...*, s. 84; Patrz także: Gabe Masaaki, *Okinawa henkan to wa nan data no ka? Nihon sengo kōshōshi no naka de* [Czym był zwrot Okinawy? W kontekście powojennej historii negocjacji Japonii], *Nihon Hōsō Shuppan Kyōkai*, Tokio 2000, s. 50–52.

²¹ Część archipelagu Riukiu, wyspy Amami, zwrócono Japonii w grudniu 1953 r.

²² Higa Mikio, *Politics and parties in postwar Okinawa*, University of British Columbia, Vancouver 1963, s. 6–18. Podczas wojny koreańskiej Okinawa służyła jako baza wypadowa dla wojsk specjalnych *marines*. Z niej też startowały bombowce B-29 i B-26 na akcje do Korei Północnej, a później podczas wojny w Wietnamie, bombowce B-52 na akcje do Wietnamu.

jowego w San Francisco 8 września 1951 r., który na czas bliżej nieokreślony (choć nie permanentnie) przekazał całą władzę prawodawczą, wykonawczą i sądową w ręce Amerykanów. W celu budowy baz zagarnięto wówczas prawie jedną piątą powierzchni wyspy Okinawa. Ten stan utrzymał się do dnia dzisiejszego.

Decyzje traktatu pokojowego, w wyniku których nastąpiło oddzielenie Okinawy od reszty Japonii, zostały przyjęte przez Okinawiańczyków z ogromnym zaskoczeniem i jednocześnie potraktowane jako akt „zdrady”. Dzień 28 kwietnia (1952 r.), kiedy traktat nabrał mocy prawnej, został ogłoszony na Okinawie „dniem hańby”. Należy zaznaczyć, że zaraz po zakończeniu wojny, żołnierze amerykańscy postrzegani byli przez ludność miejscową jako „wybawcy”. Jednakże autorytarny sposób sprawowania władzy przez wojska okupacyjne, które ograniczyły prawa obywatelskie i polityczne mieszkańców wysp oraz narastający konflikt związany z rozbudową terenów wojskowych sprawił, że rządy Amerykanów poczęto oceniać negatywnie. Szczególnie traumatycznie zapamiętano na Okinawie bezpardonowy sposób, tzw. metodę „broni i buldożerów”, stosowany przez władze okupacyjne przy akwizycji ziemi pod budowę nowych obiektów wojskowych.

W odpowiedzi na politykę amerykańskich władz okupacyjnych, Okinawiańczycy zawiązali ruch społeczny pod nazwą „ogólnowyspiarskiej walki o ziemię” (*shimagurumi tōsō*), który najprężniej rozwinął się w drugiej połowie lat 50. (1956–1958). W demonstracjach i innych formach protestu przeciwko wywłaszczaniu ziemi wzięły wówczas udział tysiące mieszkańców. Kilka lat wcześniej zaczął powstawać inny potężny ruch, tzw. „ruch społeczny na rzecz zwrotu Okinawy do macierzy” (*sokoku fukki undō*), którego członkowie zorganizowali akcję zbierania podpisów popierających powrót Okinawy do Japonii. Podpisy te wraz z petycją przekazane zostały w 1951 r. delegatom rządu japońskiego i amerykańskiego na konferencję pokojową w San Francisco²³. Petycje mieszkańców nie powstrzymały oddzielenia Okinawy od Japonii, ale nieustające wysiłki działaczy tego ruchu przyczyniły się później do podjęcia decyzji przez władze amerykańskie o rozpoczęciu rozmów z Japonią na temat zwrotu Okinawy. W 1969 r. prezydent Richard Nixon oraz premier Satō Eisaku zawarli ostateczne porozumienie. Wbrew oczekiwaniom miejscowej ludności powrót do Japonii, który nastąpił 15 maja 1972 r., nie przyniósł rozstrzygnięcia kwestii amerykańskich baz wojskowych oraz stacjonujących tam sił zbrojnych tego kraju. O wielkości rozczarowania bardzo wymownie świadczą wyniki ankiety, według której zaledwie dwa miesiące po powrocie do macierzy tylko 55% Okinawiańczyków wyraziło zadowolenie z tego faktu.

²³ Ruch ten zgromadził 199 tys. podpisów, co stanowiło 72,1% wszystkich uprawnionych do głosowania na Okinawie osób. Tamże, s. 8–9.

3. Problem amerykańskich baz wojskowych na Okinawie

Bazy wojskowe, które Amerykanie częściowo przejęli po armii japońskiej, a częściowo sami wybudowali w latach 50., pozostały zatem na Okinawie po jej powrocie do Japonii. Co więcej, w prawie niezmienionej formie przetrwały one do dnia dzisiejszego. Znamienne są tu statystyki. Między majem 1972 r. a marcem 2006 r. łączna powierzchnia wszystkich amerykańskich terenów wojskowych zmniejszyła się z 286 601 ha do 236 675 ha, czyli zaledwie o 17,4% (49 929 ha)²⁴. Co więcej, podczas gdy w 1970 r., w prefekturze znajdowało się 48% wszystkich obiektów przeznaczonych do wyłącznego użytku wojsk amerykańskich na terenie Japonii oraz 52% sił zbrojnych tego kraju²⁵, w 2006 r. odsetki te wzrosły odpowiednio do 74,6% i 69,2% (w tym 93,5% *marines*). Likwidacja baz amerykańskich w Japonii „właściwiej” przebiegła zatem dużo szybciej i efektywniej niż na wyspach prefektury.

W chwili obecnej amerykańskie bazy wojskowe zajmują ok. 10,4% całej powierzchni prefektury, przy czym są one rozmieszczone nierównomiernie. Na głównej wyspie Okinawa, którą, jak wspomniano, zamieszkuje większość ludności prefektury, zajmują one 18,7% całej powierzchni. Dodatkowo, 20 sektorów powietrznych i 29 morskich jest pod kontrolą armii amerykańskiej, co niezwykle utrudnia obsługę cywilnych lotnisk czy korzystanie z terenów połowowych przez miejscowych rybaków. Spośród 41 jednostek administracyjnych, które wchodzi w skład prefektury Okinawa, w 21 miastach i wsiach znajdują się amerykańskie obiekty wojskowe. W czterech z nich zajmują ponad połowę całego obszaru: 82,6% w mieście Kadena, 59,3% w mieście Kin, 53,5% w mieście Chatan i 50,7% we wsi Ginoza.²⁶ Ze względu na tak wysokie zagęszczenie obszarów wojskowych, o Okinawie mówi się ironicznie jako o wyspie leżącej na terenie bazy wojskowej (*kichi no naka Okinawa*).

Co więcej, w prefekturze stacjonuje 43 550 Amerykanów, w tym 23 140 personelu wojskowego (z tego 13 480 to wojska specjalne *marines*) i 19 080 towarzyszących im członków rodzin. Pomiędzy 1972 r. i 2006 r. popełnili oni 5 451 przestępstw i spowodowali wiele wypadków. Odsetek przestępstw popełnianych przez amerykańskich żołnierzy lub ich rodziny nie jest duży w skali wszystkich przestępstw i wykroczeń dokonywanych w prefekturze (średnio 1,7% w latach 1972–2005)²⁷. Od strony politycznej jednak wypadki te stanowią przyczynę nieustannych konfliktów i tarć

²⁴ Okinawa Ken Sōmubu Chiji Kōshitsu Kichi Taisakushitsu [Prefektura Okinawa, Wydział ds. Ogólnych, Biuro ds. Baz Wojskowych], *Okinawa no beigun oyobi jieitai kichi (Tōkei shiryōshū)* [Bazy wojskowe sił zbrojnych USA na Okinawie oraz oddziałów samoobrony (dane statystyczne)], marzec 2007, s. 1–5.

²⁵ Część obiektów wojskowych w Japonii jest używana wspólnie przez wojska amerykańskie oraz japońskie oddziały sił samoobrony (*Jieitai*), które stanowią odrębną kategorię niż podane w tekście obiekty do wyłącznego użytku wojsk amerykańskich.

²⁶ Okinawa Ken Sōmubu Chiji Kōshitsu Kichi Taisakushitsu, *Okinawa no beigun...*, s. 9.

²⁷ Tamże, s. 1–3, 86.

z ludnością miejscową, zwłaszcza gdy ofiarami np. gwałtów padają nieletnie osoby²⁸. Wszelkie wykroczenia Amerykanów traktowane są przez Okinawiańczyków jako zbrodnie dokonywane na nich przez wojska „okupacyjne”, a winą za nie obciążają głównie władze Japonii, które pozwalają na stacjonowanie obcych wojsk na wyspach prefektury.

Od maja 1972 r. wojska amerykańskie korzystają z terenów na Okinawie na podstawie uzgodnień zawartych w Japońsko-Amerykańskim Układzie o Bezpieczeństwie oraz w Umowie o Statusie Sił Zbrojnych (Status of Forces Agreement, SOFA)²⁹. Oba dokumenty podpisane zostały razem z traktatem pokojowym w San Francisco³⁰, a następnie przedłużone na czas nieokreślony 19 stycznia 1960 r. Sytuację komplikuje jednak struktura własności ziemi. Tylko 34,5% bowiem jest własnością państwa, 3,5% należy do prefektury, 29,0% do samorządów terenowych, a aż 32,9% do osób prywatnych (marzec 2006), spośród których wielu odmawia dzierżawy³¹. Aby rozwiązać ten problem, władze japońskie uchwały Ustawę o Środkach Specjalnych dot. Gruntów pod Amerykańskie Bazy Wojskowe (*Beigun yōchi tokusohō*)³², która umożliwiła rządowi przymusową dzierżawę. W przypadku odmowy dzierżawy, która przedłużana była co 5 lub 10 lat³³, ustawa zobowiązywała burmistrzów i wójtów

²⁸ W sierpniu 1995 r. trzech żołnierzy amerykańskich zgwałciło 12 letnią dziewczynkę. Wywołało to ogromną falę protestów i demonstracji. W największym zgromadzeniu potępiającym ten akt wzięło udział ok. 85 tys. osób.

²⁹ Siły Zbrojne Stanów Zjednoczonych stacjonują obecnie w pięciu rejonach Japonii: (1) w Misawa na północy wyspy Honshū, (2) w rejonie Kantō również na wyspie Honshū (np. Baza Marynarki Wojennej w Yokosuka, Baza Lotnicza w Yokota), (3) Baza Lotnicza w Iwakuni w zachodniej części wyspy Honshū, (4) Baza Marynarki Wojennej w Sasebo na wyspie Kiusiu, oraz (5) na Okinawie (np. Baza Lotnicza w Kadena, Baza Lotnicza Wojsk Specjalnych Marines w Futenma, Baza Zukeran, Baza Schawab).

³⁰ Japonia i Stany Zjednoczone podpisały wcześniej jeszcze Japońsko-Amerykańską Umowę Administracyjną (Japan-U.S. Administrative Agreement) – 28 lutego 1952 r. oraz Japońsko-Amerykańską Umowę dot. Obiektów i Terenów (Japan-U.S. Facilities and Areas Agreement) – 26 lipca 1952 r.

³¹ Okinawa Ken Sōmubu Chiji Kōshitsu Kichi Taisakushitsu, *Okinawa no beigun...*, s. 2.

³² Formalnie ustawa nosi tytuł: Ustawa o środkach specjalnych dot. użytkowania, etc. gruntów, etc. w związku z wypełnieniem zobowiązań płynących z Umowy dot. Statusu Instalacji, Obszarów oraz Sił Zbrojnych Stanów Zjednoczonych w Japonii na podstawie artykułu szóstego Japońsko-Amerykańskiego Układu o Wzajemnej Współpracy i Bezpieczeństwie (Special Measures Law for Use, etc., of Land, etc., Concerning Execution of the Agreement on the Status of the U.S. Forces in Japan, and Facilities and Areas Based on the Article Six of the Japan-U.S. Mutual Cooperation and Security Treaty; *Nihonkoku to Amerika Gasshūkoku to no aida sōgo kyōryoku oyobi anzen hoshō jōyaku dairōkujō ni motozuku shisetsu oyobi kuiki narabi ni Nihonkoku ni okeru Gasshūkoku guntai no ichi ni kansuru kyōtei no jisshi ni tomonau tochi nado no shiyō nado ni kansuru tokubetsu sochi hō*).

³³ Ustawa była kilkakrotnie zmieniana i dlatego okres dzierżawy zmieniał się stosownie do poprawki: między 1972–1982 wynosił on 5 lat (ustawa dwa razy była przedłużona), między 1982–1992 – 10 lat, a między 1992–1997 – 5 lat. Takara Tetsumi, „Beigun yōchi tokubetsu sochi hō kaisei” [Poprawka do ustawy o specjalnych środkach dot. gruntów pod amerykańskie bazy wojskowe], w: *Okinawa o shiru jiten...*, s. 199. Na temat prawnych problemów związanych z bazami patrz: Urata Kenji (red.), *Okinawa beigun kichi hō no genzai* [Status quo prawa dot. amerykańskich baz wojskowych], Ichiryūsha, Tokio 2000.

do złożenia podpisu w imieniu dzierżawcy. Gdyby ci zaś odmówili, obowiązek ten spadał na prefekta. Jeżeli natomiast prefekt nie wyraził zgody na złożenie podpisu, premier miał prawo pozwać go do sądu i w wypadku wygranej, co było zasadniczo kwestią czasu, osobiście podpisał akt wynajmu w zastępstwie dzierżawcy. Tylko raz w powojennej historii Japonii prefekt odmówił wykonania tego obowiązku (Ōta Masahide w 1995 r.), co doprowadziło w rezultacie do długotrwałych i bardzo nagłośnionych politycznie sporów między Tokio a Okinawą. Dla uniknięcia podobnych problemów w przyszłości, rząd japoński postanowił skorygować ówczesne przepisy. W kwietniu 1997 r., parlament Japonii uchwalił poprawkę do wyżej wymienionej Ustawy o Środkach Specjalnych, a w 1999 r. przyjął nową ustawę (dołączoną do pakietu ustaw o decentralizacji systemu administracyjnego), upoważniającą bezpośrednio premiera do podpisania dzierżawy w przypadku odmowy właściciela ziemi³⁴, z pominięciem wszystkich innych szczebli administracji terenowej. Jak można się domyśleć, ustawa spotkała się z ostrą krytyką ze strony tak władz lokalnych, jak i mieszkańców Okinawy.

Duże zagęszczenie baz wojskowych, które, jak wyżej wspomniano, zajmują jedną piątą powierzchni wyspy Okinawa (a nawet jedną czwartą w jej centralnej części), negatywnie wpływa na różnorodne sfery działalności gospodarczej i społecznej mieszkańców. Uniemożliwia, między innymi, racjonalne zagospodarowanie terenów lądowych, powoduje niszczenie naturalnego środowiska (np. w wyniku ćwiczeń wojskowych) oraz przyczynia się do powstania hałasu (np. w czasie lądowania i startu samolotów bojowych i helikopterów). Ze względu na ograniczone możliwości budowy nowych dróg, natężenie ruchu ulicznego jest bardzo wysokie, a wielkość zagęszczenia ludności sięga 1 210 osób na km² w południowej części wyspy Okinawa, i 2 088 osób na km² w jej centralnej części, co przekracza nawet wskaźniki takich metropolii jak Kioto (1 778 osób/km²). Zagęszczenie ludności zaś w stolicy Naha, znajdującej się w centralnej części prefektury, wynosi 7 950 osób/km², co plasuje ją na czwartym miejscu w Japonii, zaraz za Shinjuku w Tokio, Osaką i Jokohamą. Bazy wojskowe, ze względu na bliskość obszarów mieszkalnych, stanowią również zagrożenie dla życia mieszkańców. W jednym z najgroźniejszych wypadków, kiedy wojskowy myśliwiec rozbił się na terenie szkoły podstawowej w Miyamori w 1959 r., zginęło 128 uczniów.

Taka sytuacja nieodmiennie doprowadzała do konfliktów z miejscową ludnością, której duża część sprzeciwia się stacjonowaniu wojsk amerykańskich w prefekturze. Przyczyniła się również do ukształtowania silnego ruchu pacyfistyczno-antybazowego, do którego dołączyło również wielu działaczy z Japonii „właściwej”³⁵. Ruch ten

³⁴ W 2001 r. np. około 3 tys. właścicieli ziemi z ogólnej liczby 30 680 odmówiło podpisania dzierżawy.

³⁵ Wielu Japończyków spoza Okinawy utworzyło Stowarzyszenie Antywojennych Właścicieli Ziemi Jedno Tsubō (*Hitotsubō hansen jinushikai*) w 1982 r., aby wesprzeć działalność właścicieli ziemi z Okinawy zebranych w Stowarzyszeniu Anty-wojennych Właścicieli Ziemi (*Hansen jinushikai*). Sprzeciwia-

jest bardzo aktywny i wywiera wpływ na decyzje władz lokalnych i państwowych, szczególnie w sytuacjach kryzysowych, wywołanych różnego rodzaju incydentami spowodowanymi przez amerykańskich żołnierzy.

Oficjalne protesty i petycje władz lokalnych popieranych przez grupy pacyfistyczno-antybazowe sprawiły³⁶, że już wielokrotnie przedstawiciele Japonii oraz Stanów Zjednoczonych podejmowali negocjacje w sprawie redukcji terenów wojskowych na Okinawie. Od 1972 r. odbyły się one w pięciu głównych rundach, a ponieważ nie dochodziło później do faktycznej likwidacji baz i zwrotu terenów, przedmiotem negocjacji były w większości te same obiekty wojskowe³⁷. Ostatnie negocjacje zainicjowane przez protesty społeczne, związane w gwałtem na 12-letniej dziewczynce, prowadzone były między listopadem 1995 r. a grudniem następnego roku i zakończyły się tzw. Porozumieniem SACO (*SACO gōi*; SACO czyli Special Action Committee on Okinawa). Gdyby propozycje zawarte w tym porozumieniu zostały zrealizowane, obszar terenów wojskowych zmniejszyłby się na Okinawie o 21%. Wśród propozycji znajduje się również zwrot Bazy Lotniczej w Futenma, która ze względu na lokalizację w samym centrum wyspy Okinawa i bliskość obiektów cywilnych wywołuje największe kontrowersje i protesty. Jednakże ponad dziesięć lat po zawarciu Porozumienia SACO większość uzgodnionych terenów wciąż nie została zwrócona³⁸. Trudności powoduje fakt, że warunkiem zwrotu obiektów jest znalezienie dla nich terenów zastępczych *na obszarze* prefektury, czemu sprzeciwiają się liczne grupy obywateli zamieszkujących tereny przyległe oraz grupy pacyfistyczno-antybazowe.

Ostatnia runda negocjacji dotycząca tzw. reorganizacji (*saihen*) amerykańskich sił zbrojnych w Japonii odbyła się w latach 2005–07, podczas których zasadniczo potwierdzono wcześniejsze uzgodnienia SACO³⁹. Jedyną znaczącą nowością, która dotyczyła Okinawy, było porozumienie o przeniesieniu części specjalnych jednostek *marines* (ok. 8 000) do bazy wojskowej na amerykańskiej wyspie Guam, przy zało-

li się oni przedłużeniu Ustawy o Środkach Specjalnych dot. Gruntów pod Amerykańskie Bazy Wojskowe. Jedno *tsubō* to odpowiednik 3,3m², gdyż tyle właśnie wykupywali członkowie tego stowarzyszenia na znak protestu przeciwko poczynaniom rządu japońskiego.

³⁶ Bezpośrednie wizyty i petycje w sprawie zwrotu ziemi i likwidacji baz wojskowych do rządu Stanów Zjednoczonych rozpoczął Prefekt Nishime Junji (1978–1990) w 1985 r. (druga wizyta w 1988 r.). Od tamtej pory tradycję tę kontynuują wszyscy kolejni prefekci.

³⁷ Hatake Motoaki, *Yamatonchū no tame no Okinawa mondai: Kiso chishiki* [Podstawowa wiedza na temat problemu Okinawy dla *Yamatonchū* (Japończyków z czterech głównych wysp)], Aki Shobō, Tokyo 1996, s. 74–91.

³⁸ Teren ćwiczeniowy w Aha został zwrócony, ale nie jest wliczany w całość uzgodnionego do zwrotu obszaru, gdyż nie należy do wyłącznego użytku armii amerykańskiej.

³⁹ U.S.-Japan Alliance: Transformation and Realignment for the Future (jap.: Nichibei dōmei: Mirai no tame no henkaku to saihen), 29 października 2005; United States-Japan Roadmap for Realignment Implementation (jap.: Saihen jisshi no tame no Nichibei no rōdo mappu), 1 maja 2006; Alliance Transformation: Advancing United States-Japan Security and Defense Cooperation (jap. Dōmei no henkaku: Nichibei no anzen hoshō oyobi bōei kyōryoku no shinten), 1 maja 2007.

zeniu, że większość kosztów (ok. 60%) z tym związanych (włącznie z unowocześnieniem istniejących obiektów na Guam) pokryje rząd Japonii.

4. Problem przeniesienia obiektów wojskowych poza Okinawę

Rodzi się oczywiście pytanie, dlaczego nie można przenieść baz w inny rejon Japonii lub poza jej granice, np. na pobliską wyspę Guam, gdzie od lat istnieją olbrzymie amerykańskie obiekty wojskowe. Żeby udzielić odpowiedzi, należałoby się najpierw zastanowić, kto odpowiedzialny jest za podejmowanie takich decyzji i jakimi przesłankami się kieruje, lub mógłby się kierować. Odpowiedź na pierwsze pytanie jest dosyć oczywista. Decyzje w sprawie amerykańskich obiektów wojskowych w Japonii podejmują wspólnie przedstawiciele rządów Japonii i Stanów Zjednoczonych⁴⁰. Jeżeli zaś chodzi o przesłanki takich decyzji, to warto przyjrzeć się kilku zagadnieniom, z których pierwsze dotyczy lokalizacji baz na Okinawie.

Jak już wspomniano, amerykańskie bazy wojskowe istnieją na wyspach prefektury ze względów historycznych. Jednakże żaden z wiążących dokumentów, tzn. ani Japońsko-Amerykański Traktat o Wzajemnej Współpracy i Bezpieczeństwie, ani Umowa dot. Statusu Sił Zbrojnych nie określają dokładnie miejsca lokalizacji obiektów wojskowych. Stwierdzają jedynie, że mają się one znajdować na terenie Japonii. Co więcej, raport przygotowany przez Najwyższą Izbę Kontroli Stanów Zjednoczonych, p.t. „Zagraniczne Obiekty Wojskowe – Problemy Złagodzenia Skutków Stacjonowania Sił Zbrojnych USA na Okinawie”, opublikowany w marcu 1998 r., wyraźnie stwierdza, że aby zademonstrować zaangażowanie Ameryki w sprawy regionu Azji i Pacyfiku, siły zbrojne tego kraju powinny stacjonować na obszarze Zachodniego Pacyfiku, ale niekoniecznie na Okinawie⁴¹. Ponadto, przedstawiciele rządu amerykańskiego wielokrotnie podkreślali, że ewentualne przeniesienie baz z Okinawy do innego rejonu kraju to sprawa wewnętrzna Japonii⁴². Zatem decyzja o tym, gdzie zostaną umieszczone amerykańskie obiekty wojskowe, należy zasadniczo do rządu japońskiego.

Władze Japonii podkreślają co prawda, że dołożą wszelkich starań, aby rozwiązać problem baz na Okinawie, ale twierdzą jednocześnie, że konieczne są w tym

⁴⁰ Najwyższym organem decydującym w sprawie amerykańskich obiektów wojskowych w Japonii jest Konsultatywna Komisja ds. Bezpieczeństwa (Security Consultative Committee; SCC), ustanowiona na podstawie artykułu szóstego Japońsko-Amerykańskiego Traktatu o Wzajemnej Współpracy i Bezpieczeństwie, znana jako „dwa plus dwa” (2+2), gdyż składa się on z dwu reprezentantów każdego kraju: ministrów spraw zagranicznych i obrony.

⁴¹ United States General Accounting Office, *Overseas presence: Issues involved in reducing the impact of the U.S. military presence on Okinawa* (GAO/NSLAD-98-66), marzec 1998, s. 25.

⁴² Patrz np.: były Sekretarz Obrony USA William Perry (*Ryūkyū Shimpō*, 2 grudnia 1996); Starszy Dyrektor ds. Japonii (Senior Country Director for Japan) w Departamencie Obrony USA, John Hill, „Okinawa Times”, 3 luty 2004.

celu konsultacje z rządem amerykańskim. Biorąc pod uwagę ilość petycji wysuwanych w tej sprawie przez władze lokalne oraz ilość czasu, jaka upłynęła od powrotu Okinawy do Japonii, można dojść do wniosku, że inne, ważniejsze czynniki muszą tu odgrywać decydującą rolę. Jednym z takich czynników jest zapewne koszt przeniesienia baz z Okinawy do innej prefektury. Jeżeli jednak dokładniej przyjrzeć się szacunkowym kosztom planowanej budowy nowej bazy na przylądku Henoko w północnej części wyspy Okinawa (gdzie miałyby być przeniesiona Baza Lotnicza w Futenma), staje się oczywiste, że nie może to być argument decydujący. Otóż ocenia się, że koszt budowy nowego lotniska w Henoko wyniesie ok. 4 miliardy dolarów, do czego należy dodać 200 milionów dolarów rocznie na koszty utrzymania. Dla porównania – obecny roczny koszt utrzymania Bazy Lotniczej w Futenma wynosi 2,8 miliona dolarów⁴³.

Drugi z czynników, z powodu którego rząd japoński nie doprowadził do przeniesienia amerykańskich obiektów wojskowych z Okinawy w inny rejon Japonii, to zapewne koszt polityczny takiego przedsięwzięcia. Powojenna Japonia została zdominowana przez tzw. „ducha Pokojowej Konstytucji” (*heiwa kempō no seishin*), która w słynnym artykule 9. deklaruje, że kraj ten wyrzeka się na zawsze wojny jako środka rozwiązywania konfliktów, jak również posiadania armii (istnieją jednak oddziały samoobrony tzw. *Jieitai*). Mimo, że w ostatnich latach polityczna atmosfera wokół konstytucji się zmieniła i że podjęto już pierwsze kroki w celu wniesienia do niej poprawek⁴⁴, to jednak decyzja o utworzeniu nowych baz amerykańskich w jakimkolwiek rejonie Japonii jest ciągle politycznie niepopularna. Rządząca Partia Liberalno-Demokratyczna (*Jiyū Minshutō*, popularnie zwana *Jimintō*, dalej: PL-D), nie chcąc antagonizować potencjalnego elektoratu, wybrała zatem, jak się wydaje wbrew deklarowanym intencjom i zamierzeniom, politykę utrzymania *status quo*, czyli utrzymania amerykańskich obiektów wojskowych na Okinawie.

W celu utrzymania baz wojskowych na Okinawie potrzebna jest jednak również zgoda mieszkańców prefektury. Aby pozyskać ich przychylne stanowisko, rząd japoński przeznaczył na ten cel różnego rodzaju środki finansowe. I tak w 1971 r. parlament uchwalił Ustawę o Środkach Specjalnych dla Promocji i Rozwoju Okinawy (*Okinawa*

⁴³ United States General Accounting Office, *Overseas Presence...*, s. 6. W maju 2006 r. rządy Japonii i USA wyraziły zgodę na budowę innego jeszcze projektu, lotniska w kształcie litery “V” na półwyspie Henoko w północnej części wyspy Okinawa, gdzie miałyby być przeniesiona Baza Lotnicza Futenma. Koszty tego przedsięwzięcia nie są dokładnie znane. United States-Japan Roadmap for Realignment Implementation (jap.: Saihen jisshi no tame no Nichibei no rōdo mappu), 1 maja 2006.

⁴⁴ Według ankiety przeprowadzonej przez Instytut Badań ds. Kultury NHK (Hōsō Bunka Kenkyūjo) w maju 2002 r. 58% respondentów zgodziło się na wniesienie poprawek do konstytucji, 23% było przeciwno. Dla porównania w 1974 r., tylko 31% było za podczas gdy 36% przeciw, a w 1982 r. 35% respondentów wyraziło aprobatę a 42% sprzeciw. W 2007 r., według gazety *Yomiuri Shimbun*, 46% było za, a 39% przeciw. *Yomiuri Shimbun*, 5 kwiecień 2007. Ponadto rządząca PL-D utworzyła specjalną komisję ds. konstytucji, która w listopadzie 2005 r. ogłosiła propozycje poprawek (dostępna na: http://www.jimin.jp/jimin/shin_kenpou/shiryou/pdf/051122_a.pdf). PL-D obiecuje przedstawić projekt nowej konstytucji do 2010 r.

shinkō kaihatsu tokubetsu sochihō), przedłużaną od tamtego czasu co dziesięć lat⁴⁵. Ustawa ta pozwala na realizację długoletnich planów rządowych finansowanych ze skarbu państwa. Inne środki doraźne to różnego rodzaju fundusze, które przyznane zostały w okresie kryzysów politycznych. Pierwszy taki fundusz w wysokości 5 miliardów jenów został przyznany na rozwój gospodarczy prefektury w 1996 r. przez premiera Hashimoto Ryūtarō (1996–98). Miało to miejsce w okresie prefekturalnego referendum w sprawie likwidacji amerykańskich obiektów wojskowych na Okinawie (89% głosujących było za). Drugi z takich funduszy w wysokości 100 miliardów jenów przyznał premier Obuchi Keizō (1998–2000) w 1997 r. na rozwój gospodarczy północnego regionu wyspy Okinawa. Było to w okresie negocjacji w sprawie budowy nowej bazy w tej właśnie części wyspy Okinawa⁴⁶.

Podsumowując można zatem powiedzieć, że zastój w negocjacjach o przeniesienie amerykańskich obiektów wojskowych z Okinawy do innego rejonu Japonii, spowodowany jest strategią rządu japońskiego, który ze względów politycznych dąży do zachowania stanu obecnego. Jeżeli zaś chodzi o rząd amerykański, oficjalnie podtrzymuje on stanowisko, że jest to sprawa wewnętrzna Japonii. Warto było by się jednak zastanowić, dlaczego opcja przeniesienia amerykańskich obiektów wojskowych poza granice Japonii (np. na wyspę Guam, na Hawaje, czy do Australii) napotyka tyle przeszkód⁴⁷. Wiele mówiąca w tym względzie jest struktura finansowania amerykańskich obiektów wojskowych na terenie Japonii.

Od zakończenia Wojny na Pacyfiku wszystkie obiekty wojskowe są udostępnione amerykańskim siłom zbrojnym bezpłatnie. Stany Zjednoczone podpisały w tej sprawie wieloletnie umowy z Japonią, która w chwili obecnej jest „najhojniejszym gospodarzem wśród wszystkich sprzymierzeńców USA”. Departament Obrony obliczył, że np. w 2003 r. wysokość kosztów pokrytych przez Japonię wyniosła 4,4 miliarda dolarów, co stanowi ok. 74,5% wszystkich kosztów rocznego utrzymania amerykańskich baz wojskowych na terenie Japonii⁴⁸. Co więcej, oba kraje podpisały ponadto kilkuletnie Umowy dot. Środków Specjalnych (Special Measures Agreement, SMA)

⁴⁵ W 2002 r. z nazwy ustawy usunięto słowo „rozwój” (*kaihatsu*) uznając, że Okinawa osiągnęła już pewien podstawowy poziom rozwoju, i że w chwili obecnej chodzi bardziej o usprawnianie i ulepszenie obecnego stanu.

⁴⁶ Fundusz ten uruchomiono dopiero w 1998 r. po zmianie prefektów, z postępowego Ōty Masahide, który sprzeciwiał się budowie na konserwatywnego Inamine Keiichi, który zgadzał się pod warunkiem, że nowe lotnisko byłoby udostępnione również dla samolotów pasażerskich.

⁴⁷ W maju 2006 r. rządy Japonii i USA przyjęły porozumienie w sprawie reorganizacji amerykańskich sił zbrojnych stacjonujących na terenie Japonii. Według tego porozumienia część wojsk specjalnych *marines*, jak wspomniano powyżej, ma być przeniesiona na wyspę Guam (do r. 2014) pod warunkiem, że wybudowany zostanie zastępczy obiekt dla Bazy Lotniczej Futenma w północnej części wyspy Okinawa, oraz że Japonia pokryje koszty przebudowy obiektów na Guam w celu przystosowania ich do nowych potrzeb. United States-Japan Roadmap for Realignment Implementation, 1 maja 2006; Alliance Transformation: Advancing United States-Japan Security and Defense Cooperation, 1 maja 2007.

⁴⁸ US Department of Defense, *2004 Statistical compedium on Allied contributions to the common defense*, s. B-21.

oraz Program Usprawnienia Obiektów (Facilities Improvement Program, FIP), które nałożyły dodatkowe zobowiązania finansowe na Japonię. Wśród nich jest pokrycie kosztów zatrudnienia ludności miejscowej na terenie amerykańskich baz wojskowych oraz transportu sił zbrojnych tego kraju z jednego pola ćwiczeń na drugie, jeżeli rząd Japonii tego zażąda (SMA). FIP natomiast zobowiązał Japonię do zapłacenia za wszelkiego rodzaju projekty usprawniające amerykańskie obiekty wojskowe, włącznie z budową i naprawą mieszkań dla wojskowych, terenów rekreacyjnych, hangarów czy schronów przeciwlotniczych.

Warto w tym miejscu zauważyć, że amerykański program redukcji krajowych i zagranicznych obiektów wojskowych, rozpoczęty w latach 80. w związku z ogromnym deficytem budżetowym tego kraju, jak również program transformacji sił zbrojnych zainicjowany po zakończeniu Zimnej Wojny, kierowały się i kierują tzw. „logiką cięcia kosztów” (*cost reductions*). Departament Obrony w Kwartalnym Raporcie dot. Obrony (*Quadrennial Defense Review Report*) wyraźnie stwierdził, że zamknięcie części krajowych i zagranicznych obiektów wojskowych jest spowodowane „koniecznością zredukowania deficytu w budżecie federalnym”⁴⁹. Tego typu konieczność nie istnieje jednak w wypadku amerykańskich obiektów umieszczonych na terenie Japonii, gdyż większość kosztów pokrywa rząd tego kraju. Wydaje się zatem mało prawdopodobne, aby Stany Zjednoczone aktywnie dążyły do przeniesienia obecnych obiektów wojskowych z Okinawy poza teren Japonii. Amerykańskie bazy wojskowe wpływają również na stan lokalnej gospodarki.

5. Problemy gospodarcze Okinawy

Do 1972 r. gospodarka Okinawy opierała się w większości na dochodach z amerykańskich baz wojskowych (takich jak opłaty za dzierżawę, usługi i handel dla wojska etc.). W momencie powrotu do macierzy, Okinawa pozostawała daleko w tyle za resztą kraju pod względem rozwoju gospodarczego. Rząd japoński w celu stworzenia warunków umożliwiających autonomiczny rozwój gospodarczy oraz zniwelowania różnic w standardzie życia w porównaniu z czterema głównymi wyspami utworzył Urząd ds. Rozwoju Okinawy (*Okinawa Kaihatsuchō*). Urząd ten zajął się układaniem i wdrażaniem długoterminowych planów rozwojowych, które były i są finansowane przez skarb państwa.

Rządowe plany rozwojowe przyczyniły się w znacznej mierze do modernizacji infrastruktury w prefekturze, nie rozwiązały jednak podstawowych problemów nękających gospodarkę tego regionu⁵⁰. Okinawa nadal pozostaje najbiedniejszą prefekturą

⁴⁹ Department of Defense, *Quadrennial defense review report 2001*, s. XI.

⁵⁰ Około 80–90% wszystkich wydatków z budżetu na rzecz promocji i rozwoju Okinawy pochłaniają projekty robót publicznych, takie jak: drogi, porty lotnicze i morskie czy obiekty rolnicze etc. Pomiedzy 1972 r. a 2006 r. budżet ten wyniósł ok 8,87 bln jenów (łącznie z budżetami dodatkowymi).

w Japonii. Posiada najniższy wskaźnik dochodów na jednego mieszkańca sięgający ok. 70% średniej krajowej oraz najwyższy wskaźnik bezrobocia (7,5% przy średniej krajowej 4,2% w marcu 2007). Wskaźnik bezrobocia jest jeszcze wyższy wśród młodych ludzi (15–19 lat), sięgając 19,0%. Ponadto prefektura jest w wysokim stopniu uzależniona od centralnie rozdzielanych funduszy, które w latach 1990–1999 wyniosły 77,4% wszystkich przychodów (przy średniej krajowej 49,6%)⁵¹. W tym samym okresie dochody własne prefektury uzyskiwane np. z podatków lokalnych wyniosły zaledwie 22,7% (przy średniej krajowej 50,4%). Taki stan rzeczy przyczynił się do wzrostu uzależnienia Okinawy od władz centralnych, ograniczając zarazem możliwości podejmowania autonomicznych decyzji przez samorząd terenowy.

Na początku XXI w. gospodarka Okinawy opiera się na trzech głównych filarach: robotach publicznych, na które składają się zamówienia rządowe, amerykańskich bazach wojskowych oraz turystyce. Z tego powodu określa się ją ironicznie jako „3K” od japońskich terminów: *kōkyō jigyō* (roboty publiczne), *kichi* (bazy) i *kankō* (turystyka)⁵². Spośród wymienionych sektorów, w okresie od 1972 r. turystyka rozwijała się najprężniej i wytwarza obecnie ok. 10% łącznych dochodów prefektury. Z drugiej strony dochody z baz wojskowych stopniowo malały i jeżeli w 1972 r. wynosiły 15,5%, to w 2004 r. już tylko 4,6%⁵³. Wraz z rozwojem turystyki i handlu wzrósł też odsetek osób zatrudnionych w tych branżach. Dzisiaj ponad 76% siły roboczej pracuje w usługach, podczas gdy na sektor rolniczy przypada tylko 4,6% ludności, a na bazy wojskowe poniżej 1% (ponad 8 800 osób), chociaż należy pamiętać, że ponad 33 tysiące osób otrzymuje wynagrodzenie z racji z wynajmu ziemi pod obiekty wojskowe. Zmniejszenie uzależnienia prefektury od przychodów z amerykańskich baz z jednej strony, a z drugiej wzrost dochodów z turystyki oceniane są przez władze lokalne jako zjawiska pozytywne. Jednocześnie jednak brak silnego sektora przemysłowego, jak również wysoki poziom uzależnienia od rządowych funduszy sprawiają, że gospodarka prefektury jest niezwykle podatna na wahania koniunktury natury zarówno ekonomicznej, jak i politycznej.

Podjęto wiele prób, by zmienić ten stan rzeczy. Jeden z projektów dotyczył utworzenia strefy wolnocłowej w części głównego portu w Naha. Pierwsza taka strefa po-

Okinawa Ken Kikaku Kaihatsubu [Prefektura Okinawa, Wydział ds. Planowania i Rozwoju], *Okinawa kensei no aramashi* [Zarys prefektury Okinawa], styczeń 2007, s. 88.

⁵¹ W skład tych funduszy wchodzi: (1) subwencje, czyli podatki regionalne ściągane i rozdzielane przez władze centralne (*chihō kōfuzei* i *jōyo zei*) – 32,1%; (2) państwowe subsydia (*kokko shishutsukin*) – 34,6%; oraz (3) fundusze otrzymane z emisji papierów wartościowych (*chihōsai*) – 9,8%, która wymaga pozwolenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Komunikacji (*Sōmushō*). Tamże, 1995, s. 72; 1996, s. 72; 1999, s. 70.

⁵² Jeszcze bardziej ironiczne jest to, że dla większości Japończyków „3K” kojarzy się z pracą, której nikt nie chce wykonywać: *kitsui* (ciężka), *kitanai* (brudna) i *kiken* (niebezpieczna).

⁵³ Okinawa Ken Sōmubu Chijikōshitsu Kichi Taisakushitsu, *Okinawa no beigun...*, s. 33.

wstała jeszcze za czasów okupacji amerykańskiej⁵⁴ i działała w latach 1960–1971⁵⁵. Po powrocie Okinawy do macierzy rząd japoński utworzył strefę wolnego handlu w czerwcu 1988 r., która była jedynym tego typu przedsięwzięciem w skali całego kraju⁵⁶. Ze względu jednak na niewielką powierzchnię (2.7 ha) jak również małą atrakcyjność dostępnych na jej terenie ulg, niewiele firm zdecydowało się na rozpoczęcie tam działalności. W rezultacie na początku lat 90. strefa wolnego handlu znalazła się w zupełnym zastoju. Jeden z projektów postępowego prefekta Ōty Masahide (1990–98) zakładał rozszerzenie strefy wolnocłowej na całą prefekturę. Ten radykalny plan, który pozwoliłby prefekturze na prawie całkowitą swobodę działania w sferze gospodarki, a przy wzroście własnych dochodów również na zmniejszenie uzależnienia od rządowych funduszy, wywołał gwałtowny sprzeciw władz centralnych i w rezultacie projekt *de facto* upadł. W zamian utworzono kilka mniejszych specjalnych stref, z których niektóre funkcjonują na zasadach zbliżonych do stref wolnego handlu, a w innych wprowadzono ulgi podatkowe, które mają na celu promowanie działalności w określonych sferach, np. turystyki czy finansów.

6. Polaryzacja sceny politycznej na Okinawie

Problemy amerykańskich baz wojskowych oraz względnego opóźnienia gospodarczego (w porównaniu z innymi prefekturami) zdominowały scenę polityczną Okinawy, dzieląc ją na dwa obozy polityczne. Tzw. blok „postępowy” jako główny postulat wysuwa żądanie likwidacji baz wojskowych z terenu Okinawy, natomiast blok „konserwatywny” przede wszystkim wskazuje na konieczność rozwoju ekonomicznego prefektury, unikając jednoznacznych deklaracji poparcia dla utrzymania amerykańskich baz wojskowych na wyspach⁵⁷. Pierwszy z tych obozów tworzą partie lewicujące, takie jak Partia Socjalistyczna (*Shakaitō*, przemianowana w 1996 r. na Partię Socjaldemokratyczną, *Shakai Minshutō*, popularnie zwana *Shamintō*), lokalna Masowa Partia Społeczna Okinawy (*Okinawa Shakai Taishutō*, popularnie zwana *Shataitō*), Komunistyczna Partia Japonii (*Nihon Kyōsantō*) oraz inne partie, które w danym momencie nabierają politycznego znaczenia. Do obozu tego zalicza się

⁵⁴ High Commissioner Ordinance no. 12, *Ryūkyū rettō ni okeru gaikoku bōeki* [Handel zagraniczny na wyspach Riukiu].

⁵⁵ Okinawa Chiku Kanzei Nijūnen Shi Henshū Iinkai (ed.), *Okinawa chiku kanzei nijūnenshi* [Historia dwudziestolecia strefy celnej na Okinawie], Okinawa Chiku Kanzei, Naha 1992, ss. 201–204; Hatake M., *Yamatonchū no tame no Okinawa mondai...*, s. 31–32.

⁵⁶ Od 1992 r. istnieją w Japonii strefy handlu zagranicznego (*foreign access zones*; FAZ), które działają na zasadach zbliżonych do stref wolnego handlu (*free trade zone*; FTZ). Więcej na ten temat, patrz: <http://www.jetro.go.jp/ov/e/faz/whats.html> (14 maj 2004).

⁵⁷ Na temat obozu konserwatywnego i postępowego patrz: Egami Takayoshi, *Politics in Okinawa since the reversion of sovereignty from U.S. to Japan in 1972*, „Ryūдай Hōgaku 53” (wrzesień 1994): 168–143.

obecnie największa partia opozycyjna Japonii, Partia Demokratyczna (*Minshutō*), która od lipca 2008 r. zdominowała Izbę Wyższą Parlamentu. Drugi z obozów skupiony jest wokół konserwatywnej PL-D, która nieprzerwanie rządziła Japonią między 1955 i 1993 r., od 1994 r. w koalicjach z różnymi mniejszymi partiami, obecnie z partią Nowe Kōmeitō⁵⁸.

W podobny sposób 48-osobowy sejmik prefektury był względnie równomiernie podzielony pomiędzy obydwa obozami od 1972 r.⁵⁹ I tak odsetek miejsc zajmowanych przez PL-D w prefekturalnym zgromadzeniu oscylował pomiędzy 40,88% (1972) a 62,50% (2000), wynosząc po ostatnich wyborach 58,33% (2004)⁶⁰. Również wybory do zgromadzenia narodowego (3 miejsca z okręgu prefektury Okinawa) oraz na prefekta wykazywały podobne tendencje. Szczególnie ważne dla polityki lokalnej są te drugie. Inaczej niż wybór premiera, który desygnowany jest przez członków parlamentu, przedstawiciele władz lokalnych (prefekci, burmistrzowie, wójtowie, członkowie zgromadzeń prefekturalnych i rad miejskich) wybierani są w Japonii w wyborach bezpośrednich. I tak pomiędzy 1972 a 2007 r. w wyborach na prefekta, które odbyły się dziesięć razy, sześć razy wygrało trzech kandydatów obozu konserwatywnego i cztery razy również trzech kandydatów postępowego bloku⁶¹.

Wybory na prefekta, które odbyły się w listopadzie 2006 r. „powieliły” schemat dotychczasowych wyborów. Po ośmiu latach konserwatywnych rządów Inamine Keiichiego, pałeczkę przejął popierany przez niego kandydat, Nakaima Hirokazu. Nakaima, były prezes największego przedsiębiorstwa w prefekturze Okinawa Denryoku (przedsiębiorstwo energetyczne), podkreślał przede wszystkim, jak można się domyśleć, konieczność ożywienia i rozwoju regionalnej gospodarki, do czego konieczna jest, w przekonaniu większości polityków konserwatywnych i dużej części elektoratu, pomoc rządu centralnego. Nakaima unikał przy tym jasnych deklaracji na temat budowy nowej bazy, gdzie miałyby zostać przeniesiona Baza Lotnicza Futenma, aby nie zrazić do siebie części elektoratu, co zdaje się przyniosło oczekiwane rezultaty. Kandydatka bloku postępowego zaś, Itokazu Keiko⁶², była posłanka Izby Radców, w kampanii wyborczej głosiła konieczność likwidacji amerykańskich baz wojsko-

⁵⁸ W jęz. jap. *tō* oznacza „partię”, lecz tradycyjnie jest dodawane do transkrybowanych nazw.

⁵⁹ Należy podkreślić, że w wyborach na najniższym szczeblu samorządu terenowego, ważniejsze są powiązania rodzinne i osobiste (*chien ketsuen*) niż przynależność partyjna.

⁶⁰ „Okinawa Times”, 4 czerwca 2004.

⁶¹ Do konserwatywnego bloku należeli: Nishime Junji (1978, 1982, 1984), Inamine Keiichi (1998, 2002) i Nakaima Hirokazu (2006); do bloku postępowego zaś: Yara Chōbyō (1972), Taira Kōichi (1976, który zrezygnował w czasie kadencji z powodów zdrowotnych) oraz Ōta Masahide (1990, 1994). „Okinawa Times”, 3 listopad 2002, 20 październik 2006.

⁶² Itokazu uzyskała poparcie takich grup, jak: Partia Socjaldemokratyczna, Masowa Partia Społeczna Okinawy, Partia Komunistyczna, Partia Demokratyczna, Unia Wolności Okinawa (*Jiyū Rengō Okinawa*), związki zawodowe (np. *Rengō Okinawa*) oraz różne stowarzyszenia mieszkańców. „Okinawa Times”, 2 październik 2006.

wych na Okinawie, podkreślając jednocześnie stanowczy sprzeciw dla budowy nowego obiektu w północnej części wyspy Okinawa.

Głównymi punktami sporu, innymi słowy, stały się ponownie bazy wojskowe przeciwstawione problemom gospodarczym. Należy dodać, że władze centralne mobilizują ogromne zasoby zarówno ludzkie, jak i finansowe, na potrzeby kampanii wyborczej na Okinawie, formalnie prowadzonej przez lokalne biuro PL-D. Wybory na Okinawie są na tyle ważne (ze względu na potencjalne konsekwencje dla japońskiej dyplomacji i polityki obronnej), że wiele decyzji czy wypowiedzi rządowych dotyczących np. poprawek do konstytucji czy amerykańskich baz wojskowych, zostaje przesuniętych na późniejsze terminy, po to, aby uniknąć antagonizowania tamtejszych wyborców⁶³.

Lokalną ciekawostką życia politycznego Okinawy jest działalność grup propagujących hasła niepodległej Okinawy (*Okinawa dokuritsu ron*)⁶⁴, do których należy wielu lokalnych intelektualistów, myślicieli i działaczy politycznych. Pomimo ogromnych różnic zarówno pod względem językowym, kulturowym i społecznym między Japończykami i Okinawiańczykami, jak również polityki rządu japońskiego, która niejednokrotnie dyskryminowała Okinawiańczyków, hasła niepodległościowe nigdy nie zdobyły sobie szerszego poparcia wśród mieszkańców prefektury, ani nie stały się oficjalną doktryną żadnej znaczącej partii czy ruchu społecznego. Przyczyny takiego stanu rzeczy tłumaczone są niezwykle pokojowym, czy wręcz konformistycznym charakterem Okinawiańczyków, którzy z pokorą poddają się wyrokowi losu i rzadko buntują przeciwko autorytetom. Niepodległościowe hasła na Okinawie nie wygasają jednak zupełnie, czego najlepszym dowodem jest to, że w ostatnich wyborach na prefekta w 2004 r. startował kandydat z ramienia Partii Niepodległościowej Riukiu (*Ryūkyū Dokuritsutō*), Yara Chōsuke⁶⁵. Pielęgnowanie haseł niepodległościowych zdaje się jednak raczej służyć podtrzymaniu i umocnieniu lokalnej tożsamości niż urzeczywistnieniu jakiegoś realistycznego programu politycznego.

⁶³ Zob. np. „Okinawa Times”, 5 kwietnia 2007,

⁶⁴ Idea niepodległego państwa była propagowana przez takich działaczy i myślicieli, jak: Ōyama Chōjō, *Okinawa dokuritsu sengen: Yamato wa kaeru beki „sokoku” de wa nakatta* [Deklaracja niepodległości Okinawy: Yamato (Japonia) nie była „macierzą”, do której powinniśmy byli wrócić], Gendai Shorin, Tokio 1997; Arakawa Akira, *Kiten toshite no ‘dokuritsu’ ron* [„Teoria niepodległości” jako punkt wyjścia], *Sekai* 9 (1997): 292–296; Arakawa Akira i Ikezawa Natsuki, *Okinawa dokuritsu no yume o katarō (taidan)* [Porozmawiamy o marzeniu niepodległej Okinawy (dyskusja)], *Sekai* 8 (1996): 23–35; Kawamitsu Shinichi, *Okinawa jiritsu to kyōsei no shisō: „Mirai no okimon” e no kakeru hashi* [Okinawska filozofia autonomii i koegzystencji: Droga do „Okinawskiej przyszłości”], Kaifūsha, Osaka 1987, s. 80–105.

⁶⁵ „Okinawa Times”, 20 listopad 2006.

7. Uwagi końcowe

Od przeszło dwóch stuleci Okinawa istnieje na geograficznych i politycznych peryferiach państwa japońskiego. Rząd centralny przypomina sobie o jej istnieniu przed wyborami samorządowymi i do zgromadzenia narodowego lub też w obliczu protestów społecznych spowodowanych tragicznymi wypadkami z udziałem żołnierzy amerykańskich. Dotychczasowe poczynania rządu japońskiego nie nastawiają bynajmniej optymistycznie. Z politycznych względów optymalne wydaje się dla niego utrzymanie *status quo*. Natomiast opcja przeniesienia amerykańskich obiektów wojskowych poza granice Japonii wydaje się mało prawdopodobna ze względu na Stany Zjednoczone, w których interesie leży obniżenie kosztów utrzymania własnych obiektów, a nie ich podniesienie, co nastąpiłoby, gdyby obiekty zostały przeniesione poza teren Japonii. Inną możliwością rozwiązania problemu w takiej sytuacji byłaby zatem zmiana rządzącej koalicji w Japonii. Zwłaszcza, że największa opozycyjna Partia Demokratyczna deklaruje gotowość przeniesienia amerykańskich obiektów wojskowych poza granice prefektury. W chwili obecnej sytuacja zmieniła się na korzyść tej partii. Wprawdzie w wyborach do Izby Reprezentantów (Shūgiin) we wrześniu 2005 r., PL-D odniosła miażdżące zwycięstwo (296 miejsc na 480 możliwych), dzięki popularności byłego premiera Koizumiego Junichirō, ale już w ostatnich wyborach w sierpniu 2007 r. do Izby Wyższej (Sangiin), Partii Demokratycznej udało się zdobyć absolutną większość, w wyniku czego Izba ta (notabene podrzędna znaczeniem w stosunku do Izby Niższej) dostała się pod jej kontrolę.

Dopóki jednak nie dojdzie do zmiany partii rządzącej oraz realizacji jej programowych obietnic, Okinawiańczycy – parafrazując słynną wypowiedź premiera Satō Eisaku, który zadeklarował, iż *okres powojenny dla Japonii nie skończy się dopóty, dopóki Okinawa nie powróci do macierzy* – powtarzają, że *okres powojenny dla Okinawy nie skończy się dopóty, dopóki amerykańskie bazy nie opuszczą Okinawy*. Po którym to stwierdzeniu gorzko dodają, że gdyby amerykańskie obiekty wojskowe znajdowały się na terenie Japonii „właściwej”, problem ten już dawno byłby rozwiązany.